

**TAIDE-
YLIOPISTO**

✕ TEATTERIKORKEAKOULU

2024

OPINNÄYTETYÖ

LAVASTUS TOPOBIOGRAFISENA KARTTANA

MIINA KUJALA

ESITTÄVIEN TAITEIDEN LAVASTUS

TIIVISTELMÄ

PÄIVÄYS: 03.05.2024

TEKIJÄ Miina Kujala	KOULUTUS- TAI MAISTERIOHJELMA Esittävien taiteiden lavastuksen maisteriohjelma
KIRJALLISEN OSION / TUTKIELMAN NIMI Lavastus topobiografisena karttana	KIRJALLISEN TYÖN SIVUMÄÄRÄ (SIS. LIITTEET) 38 s.
TAITEELLISEN / TAITEELLIS-PEDAGOGISEN TYÖN NIMI Kanjaniikani, ensi-ilta 12.4.2023, Teatteri Vanha Juko. Ohjaus Otto Nyberg, käsikirjoitus Mikael Karkkonen, lavastussuunnittelu Miina Kujala, pukusuunnittelu Ella Snellman, valosuunnittelu Katinka Ebbe, äänisuunnittelu Pauli Kotilainen. Esiintyjänä Juhana Hurme, Heikki Nousiainen, Miika Suonperä ja Katriina Lilienkampf. Taiteellinen osio on Teatterikorkeakoulun tuotantoa ☒ Taiteellinen osio ei ole Teatterikorkeakoulun tuotantoa (tekijänoikeuksista on sovittu) ☐ Taiteellisesta osiosta ei ole tallennetta ☐	
<p><i>Lavastus topobiografisena karttana</i> lähestyy lavastuksen materiaalisuutta elämäkerrallisesti merkityksellisten paikkojen lävitse. Opinnäytteen tärkeimmät käsitteet ovat <i>topobiografia</i> ja <i>topofilia</i>. Ensimmäinen kuvaa paikkojen elämäkerrallisia merkityksiä ja jälkimmäinen puolestaan yksilön ja paikan välistä tunnepitoista sidettä sekä paikkaan kiinnittymistä. Materiaalisuus määritellään verkostolliseksi ilmiöksi, joka luo merkityssuhteita näyttämön ulkopuoliseen todellisuuteen. Topobiografian ja topofilian näkökulmasta tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että suunnittelijalle elämäkerrallisesti ja tunnetasolla merkittävien paikat välittyvät kaikuina ja tuntumina osaksi tilasuunnittelua.</p> <p>Aihetta lähestytään suunnittelutyöstä nousevista havainnoista käsin ja tarkastelu rajataan koskemaan lavastamisen aineellista materiaalisuutta. Rajauksen taustalla on kirjoittajan tarve pohtia suhdettaan lavastamisen aineellisuuteen ja siitä nouseviin tunteisiin. Opinnäyte käsittelee kevyesti materiaaleihin kohdistuvaa empatiaa ja kysyy, voisiko materiaalien rinnastuminen elettyihin maisemiin rakentaa siltaa syvemmälle empatiankokemukselle näitä kohtaan. Aihetta tuodaan lähemmäs lavastuksen käytäntöä materiaaliin kohdistuvan huolellisuuden ja huolenpidon teemojen kautta.</p> <p>Opinnäyte koostuu kolmesta pääluvusta. Ensimmäisessä luvussa avataan tärkeimmät käsitteet topobiografia ja topofilia. Teksti hahmottelee yksilön ja paikan välisen suhteen vuorovaikutuksellisuutta ja pohtii, miten tämä kytkeytyy tilalliseen ajatteluun.</p> <p>Toisessa luvussa punotaan yhteyksiä esiteltujen käsitteiden ja lavastamisen materiaalisuuden välille. Kirjoittaja purkaa materiaalisuuden ympärille keriytyvää tunteiden vyyhtiä. Tämän jälkeen näyttämö määritellään suhteiden verkoksi ja pohditaan, mitä merkityksiä materiaaleihin kiinnittyä, kun niitä tarkastellaan elämäkerrallisesti merkittäviä paikkoja vasten. Lopuksi käsitellään materiaaliin kohdistuvaa empatiaa.</p> <p>Kolmas luku esittelee opinnäytteen taiteellisen osuuden työprosessia ja tarkastelee kirjallisen osion teemoja suhteessa taiteellisen osuuden prosessissa nousseisiin havaintoihin. Lavastusta lähestytään elämäkerrallisesti merkittävien paikkojen kautta ja tarkastellaan, miten eletyt maisemat tihkuvat osaksi teosta. Kirjoittaja havainnoi lavastuksessa käyttämäänsä puumateriaalia hänelle merkityksellistä metsää vasten ja tunnustelee, mitä ajatuksia ja tunteita tästä rinnastuksesta kumpuaa. Lopuksi käsitellään prosessista nousseita havaintoja huolellisuudesta ja huolenpidosta suhteessa lavastuksen materiaaleihin.</p> <p>Tärkeimmät käyttämäni lähteet löytyvät humanistisen maantieteen viitekehystä. Pohdin aihetta muun muassa maantieteilijöiden Pauli Tapani Karjalaisen ja Yi-Fu Tuanin ajatuksia vasten.</p>	
ASIASANAT Topobiografia, topofilia, materiaalisuus, lavastaminen, tilasuunnittelu	

SISÄLTÖ

<i>JOHDANTO</i>	5
<i>PAIKAN JA MINUUDEN VÄLISYYDESTÄ</i>	7
<i>JUURTUMISIA / MIKSI LAVASTAJA KIRJOITTAÄ TÄSTÄ AIHEESTA?</i>	7
<i>KASVUALUSTOJA / TÄRKEIMMÄT KÄSITTEET</i>	8
<i>Topobiografia</i>	8
<i>Minuus</i>	9
<i>Paikka</i>	9
<i>Paikan ja minuuden limittymisiä</i>	10
<i>Topofilia</i>	12
<i>KIERTYVÄ MATERIAALI</i>	14
<i>LAVASTAMISESTA KATOAVIEN MAISEMIEN ÄÄRESSÄ</i>	15
<i>MATERIAALIT VUOTAVAT</i>	16
<i>EMPATIASTA</i>	18
<i>KANIJANIKANI</i>	21
<i>KARTAN REUNAT / TAITEELLISEN OSION PERUSTIEDOT</i>	21
<i>LÖYTÖRETKIÄ / MATERIAALIT KULJETTAVAT AJATTELUA</i>	23
<i>KATKOVIIVOJA / MATERIAALIT KESKUSTELEVAT</i>	26
<i>VETIKÖSSÄ / HUOLENPIDOSTA, HUOLELLISUUDESTA JA EHTYMISESTÄ</i>	29
<i>LOPUKSI</i>	32
<i>LÄHTEET</i>	33
<i>LIITTEET</i>	36

Mistä on tytöt tehty?

*Muovimatosta, Serlan keltaisesta vessapaperista, eripariastioista, aamuhengityksestä.
Soluista, yksiöistä, jonkun vanhempien kodin vierashuoneesta.
Kinttupoluista ja kohmeisista reisistä minihameessa tammikuisessa yössä.*

*Tummansinisestä
pakkasen hajusta,
ikipimeästä kaupungista.*

Niistä on tytöt tehty.

Ote päiväkirjasta, helmikuu 2018

JOHDANTO

Hapuillessani kohti opinnäytteen aihetta, päädyin lukemaan vanhoja kirjoituksiani. Edellisellä sivulla oleva päiväkirjamerkintä onkin yksi minut aiheen äärelle johdattaneista teksteistä. Näitä lukiessani havaitsin kuvaavani usein sisäistä kokemustani kirjoittamalla itseni vierestä, itseäni ympäröivistä paikoista. Raja sisäisyyteni ja ulkoisuuden välillä piirtyykin merkinnöissä huokoisena ja molempiin suuntiin vuotavana. Maailmassa oleminen on jälkien jättämistä. Ihminen vaikuttaa ympäristöönsä ja vastavuoroisesti vaikuttuu siitä. Lavastussuunnittelijana koen pohjimmiltani havainnoivani ja tutkivani tätä yksilön ja häntä ympäröivän materiaalsen maailman vuorovaikutuksellista suhdetta.

Opinnäytteeni tarkastelee lavastusta topobiografisena karttana. Topobiografia on maantieteilijä Pauli Tapani Karjalaisen (2006) luoma käsite, joka kuvaa paikkojen elämäkerrallisia merkityksiä. Käsitteen taustalla vaikuttaa ajatus siitä, kuinka ”muistoissa esiintyvät ajan ja paikan sidokset rakentavat ja muokkaavat sen itseyden ja minuuden, jollainen kukin meistä tuntee olevansa” (Karjalainen 2006, 83). Toinen aiheen kannalta tärkeä käsite on laajasti humanistisen maantieteen tutkimuksessa käytetty termi topofilia, joka viittaa yksilön ja paikan väliseen tunnepitoiseen siteeseen ja paikkaan kiinnittymiseen. Hahmotan lavastuksen verkostomaisena ilmiönä, johon kiinnittyy merkityksiä näyttämön ulkopuolelle jäävästä todellisuudesta. Topobiografian ja topofilian näkökulmasta tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että suunnittelijalle elämäkerrallisesti ja tunnetasolla merkittävien paikat välittyvät kaikuina ja tuntumina osaksi tilasuunnittelua.

Lähestyn aihetta suunnittelutyöstä nousevista havainnoista käsin ja rajaan tarkastelun koskemaan lavastamisen aineellista materiaalisuutta. Rajauksen taustalla on tarve käsitellä suhdettani materiaaleihin, sillä koen lavastamisen aineellisuuteen liittyvän hankauksen tunteen olevan alati läsnä työskentelyssäni. Käsitelen kevyesti materiaaleihin kohdistuvaa empatian teemaa ja kysyn, voisiko materiaalien rinnastuminen elämäni maisemiin rakentaa siltaa syvemmälle empatiankokemukselle näitä kohtaan. Tuodakseni aiheen käsittelyä lähemmäs käytäntöä, kirjoitan huolellisuudesta ja huolenpidosta suhteessa materiaaleihin.

Opinnäytteen rakenne etenee teoreettisemmasta lähestymisestä kohti omakohtaista pohdintaa. Teksti muodostuu johdannosta, kolmesta käsittelyluvusta ja yhteenvedosta. Ensimmäisessä luvussa, *Paikan ja minuuden välisyydestä*, hahmottelen yksilön ja paikan välisen suhteen vuorovaikutuksellisuutta ja pohdin, miten tämä kytkeytyy tilalliseen ajatteluun. Määrittelen valitsemaani lähdemateriaalia käyttäen tärkeimmät käsitteet topobiografia ja topofilia. Luku *Kiertyvä materiaali* punoo yhteyksiä esiteltyjen käsitteiden ja lavastamisen materiaalisuuden välille. Puran materiaalisuuden ympärille keriytyvää tunteiden vyyhtiä. Esitän ajatuksen näyttämöstä verkostomaisena ilmiönä ja kysyn, mitä merkityksiä materiaaleihin liittyy tarkastellessani niitä elämäkerrallisesti merkittäviä paikkoja vasten. Lopuksi kirjoitan empatiantunteesta ja sen merkityksestä huolenpidolle. Luvussa *Kanijanikani* esittelen opinnäytteen taiteellisena osuutena tekemäni lavastussuunnittelun prosessia ja pohdin kirjallisen osion teemoja suhteessa siitä nousseisiin havaintoihin. Lähestyn esityksen lavastusta elämäkerrallisesti merkittävien paikkojen kautta ja mietin, miten muistojeni paikat siivilöityvät osaksi teosta. Tarkastelen lavastuksessa käyttämäni puumateriaalia suhteessa itselleni merkittävään metsään ja kirjoitan tunnustellen, mitä ajatuksia ja tunteita tämä rinnastaminen herättää. Päätän luvun kirjoittamalla materiaaleihin kohdistuvasta huolellisuudesta ja huolenpidosta. Havaitsen kykyäni toteuttaa näitä limittyvän kykyyni pitää huolta omasta jaksamisesta. Opinnäytteeni lopuksi harsin yhteen kirjoitusprosessin nostamia, merkityksellisen tuntuja havaintoja.

Merkittävimmit käyttämäni lähteet löytyvät humanistisen maantieteen ja fenomenologian viitekehyksestä. Pohjaan ajatuksiani muun muassa Pauli Tapani Karjalaisen tekstiin *Topobiografinen paikan tulkinta* (2006), Yi-Fu Tuanin teokseen *Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values* (1970) sekä Anne-Mari Forssin kirjaan *Paikan estetiikka* (2010).

PAIKAN JA MINUUDEN VÄLISYYDESTÄ

Tässä luvussa avaan, miksi olen päätenyt kirjoittamaan valitsemastani aiheesta. Esittelen lyhyesti humanistisen maantieteen viitekehyksen ja määrittelen sen sisältä valitsemaani lähdemateriaalia vasten opinnäytteen tärkeimmät käsitteet *topobiografia* ja *topofilia*.

JUURTUMISIA / Miksi lavastaja kirjoittaa tästä aiheesta?

Hahmotan maailmassa olemisen olevan kehon ja ympäristön välistä katkeamatonta vuorovaikutusta. Ihmisen sisäisyyden ja ulkoisuuden erottavana rajapintana toimii koko kehon peittävä ihokerros. Yhdymme ympäristöömme aistiemme välityksellä. Osa aistien kautta saatavasta informaatiosta nousee havainnoksi, osa puolestaan painuu tiedostamattomalle, ruumiilliselle tasolle. Maantieteilijä Pauli Tapani Karjalainen toteaa tekstissään *Topobiografinen paikan tulkinta* (2006) ympäristöemme piirteiden muuttuvan herkästi meille näkymättömiksi. Usein vasta kun paikassa tapahtuu jokin muutos, kohoaa se tietoisien tarkastelumme kohteeksi. (Karjalainen 2006, 84–85.) Fyysinen ympäristö näyttäytyykin usein vain taustana elämälle, jossa huomio on lopulta ihmisissä ja heidän toiminnassaan. Vaikka emme välttämättä kiinnitä huomiota arkiseen elinympäristöömme, on sillä meihin syvälle kaivautuva vaikutus. Paikkojen materiaaliset elementit; muodot, pinnat ja etäisyydet ovat informaatiota, jonka varassa navigoimme. Niistä muodostuvien tulkintojen avulla ymmärrämme olevamme esimerkiksi työpaikalla tai kotona, minkä pohjalta pystymme muovaamaan toimintaamme tilanteeseen ja tilaan sopivaksi.

Lavastajana koen suunnitteluni ytimessä olevan ihmisen ja tätä ympäröivän materiaalsen maailman välisen vuorovaikutuksellisen suhteen tutkiminen. Suunnitellessani tiloja pohdin lähes poikkeuksetta, miten toinen ihminen tilan kokee ja mitä merkityksiä se kokijalle välittää. Tilallisen vaikutelman muodostavien tekijöiden hahmottaminen onkin työskentelyni keskiössä, joskin tilan kokeminen on aina lopulta subjektiivista ja siten suunnittelijan täydestä kontrollista karkaavaa. Suunnittelutyö pohjautuu osaltaan niin sanottuun hiljaiseen, eli sanattomaan ja määrittelemättömään, tietoon. Uskotontieteen dosentti ja kulttuurintutkija Hannele Koivunen määrittelee teoksessaan *Hiljainen tieto*

(1997) käsitteeseen sisältyvän ”geneettinen, ruumiillinen, intuitiivinen, myyttinen, arkkityyppinen ja kokemusperäinen tieto, jota ihmisellä on ja jota ei voida ilmaista verbaalisin käsittein” (Koivunen 1997, 78). Lavastamisen kontekstissa tarkoitan hiljaisella tiedolla muun muassa kokemusperäistä ja ruumiillistunutta tietoa tilassa olemisesta, joka välittyy suunnittelussa intuitiivisena tapana käyttää esimerkiksi etäisyyksiä, skaaloja, värejä, muotoja tai materiaaleja.

KASVUALUSTOJA / tärkeimmät käsitteet

Ihmisen ja tämän aineellisen ympäristön välistä vuorovaikutusta voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Olen valinnut lähestyä aihetta paikkoihin kiinnittyvien elämäkerrallisten merkitysten ja paikkakiintymyksen kautta. Seuraavaksi avaan, mitä käsitteet topobiografia ja topofilia tarkoittavat. Termit kuuluvat humanistisen maantieteen alan käsitteistöön. Maantieteilijä Anne Buttimer määrittelee humanistinen maantieteen olevan maantieteen osa-alue, joka tutkii muun muassa ihmisen suhdetta paikkaan, aikaan ja luontoon sekä tämän toimintaa, tunteita ja asenteita ympäristöä kohtaan (Buttimer 2001).

Topobiografia on humanistisen maantieteen tutkijana tunnetun Pauli Tapani Karjalaisen luoma käsite. Avaan termiä hänen tekstiensä *Paikka, aika ja elämäkuva* (2008) sekä *Topobiografisen paikan tulkinta* (2006) pohjalta. Sana purkautuu osiin seuraavasti:

topos + bios + graphein; paikka, elämä, kuvaaminen (Karjalainen 2008, 26).

Paikan ja minuuden välisen vuorovaikutuksen hahmottamisen pohjana toimii ajatus, että ”maailma nähdään, ymmärretään ja tulkitaan aina jostakin paikasta käsin” (Karjalainen 2006, 83). Elämämme paikat ovat siis erottamaton osa muistojamme ja siten kietoutuneita minuuteemme. Karjalainen tiivistää topobiografian tarkoittavan ”omaelämäkerrallisten paikkakokemusten tulkintaa”. Sen ydinajatus on, että ”muistoissa esiintyvät ajan ja paikan sidokset rakentavat ja muokkaavat sen itseyden ja minuuden, jollainen kukin

meistä tuntee olevansa”. (Karjalainen 2006, 83.) Topobiografinen paikantulkinta lähestyy siis paikkoja niiden omaelämäkerrallisten merkitysten kautta. Väittäisin, että vastavuoroisesti myös minuutta voi tutkia tarkastelemalla topobiografisesti tärkeitä paikkoja.

Jotta käsitteen voisi ymmärtää tarkemmin, on mielestäni hyvä tarkastella myös siihen olennaisesti liittyviä termejä minuus ja paikka sekä hahmotella, miten nämä limittyvät toisiinsa.

Minuus on Tieteen terminpankin määritelmän mukaan ”yksilön refleksiivinen tietoisuus itsestään”. Se on yksilön kykyä havainnoida minää objektina, joka on suhteessa sitä ympäröivään todellisuuteen. Identiteetistä puolestaan puhutaan, ”kun minuus asetetaan muiden tekemien määrittelyjen ja arvottamisen kohteeksi”. Käsitteitä minuus ja identiteetti käytetään kuitenkin usein synonyymisesti. Ne molemmat käsitetään elämänmittaisina prosesseina, jotka vaativat yksilöltä tietoista minän reflektointia ja identiteettityötä. (Tieteen termipankki 2021.)

Paikka on humanistisen maantieteen keskeisimpiä käsitteitä. Perinteinen, tieteellinen maantiede tarkastelee paikkoja ”sijainteina tai ympäristön konkreettisten elementtien erilaisina komplekseina” (Karjalainen 2006, 83). Humanistinen maantiede puolestaan painottaa paikan tutkimisessa sen subjektiivista, vuorovaikutuksellista ja kokemuksellista luonnetta. Tästä näkökulmasta Karjalainen tiivistää paikan olevan ”ympäristöön projisoimiemme merkityssuhteiden kokonaisuus, joka ankkuroituu elävään ruumiiseemme ja tulee siinä ajattelevan minän tulkitsemaksi” (Karjalainen 2008, 16). Voi siis ajatella, että perinteinen maantiede havainnoi paikkaa ulkoa käsin, tulkitsemalla merkkejä esimerkiksi kartassa tai kuvassa. Humanistinen maantiede puolestaan tarkastelee paikkaa sisältä käsin. Paikka syntyy kokijan ruumiillisen olemisen ja tietoisien merkityksenannon välityksellä eli toisin sanoen paikassa elämisen kautta.

Paikka voidaan siis ymmärtää sen fyysisten ominaisuuksien kautta, mutta myös monimuotoisena, prosessuaalisena ja verkostomaisena ilmiönä. Teoksessaan *Paikan*

fenomenologinen tulkinta (2016) filosofian lisensiaatti ja estetiikan jatko-opiskelija Anne-Mari Forss väittää paikan tulkinnan jäävän vaillinaiseksi, jos sitä tarkastellaan ihmisestä irrallisena elementtinä. Forssin fenomenologisesta näkökulmasta käsin paikkaa tulisikin tarkastella nimenomaan kokemuksena. Hän jakaa paikan koettavat ominaisuudet havaittaviin ja tulkinnallisiin, joskaan rajanveto näiden välillä ei ole aina yksinkertaista. Havaittavia ominaisuuksia ovat paikalle sen fyysisen olomuodon antavat materiaaliset muodot, pinnat ja mittasuhteet. Tulkinnallisia ominaisuuksia puolestaan ovat ”historiallinen ulottuvuus, ajallinen syvyys, kollektiivinen muisti, sosiaalinen ulottuvuus, mielikuvat, tunnelma ja genius loci”. (Forss 2016, 77–79.)

Paikan ja minuuden limittymisiä

Tarkasteltaessa paikan ja kokijan välistä suhdetta, topobiografian käsitteen kannalta olennaiseksi muodostuu pohtia, kuinka ne vaikuttavat toisiinsa. Kuten aiemmin todettua, humanistisen maantieteen näkökulmasta, paikka muodostuu kokijan ollessa vuorovaikutuksessa sen kanssa. Paikka ymmärretään siis alati muuntuvana ilmiönä, mutta väitän myös kokijan muuntuvan tästä kanssakäymisestä. Seuraavaksi lähestynkin paikkaa ja minuutta toisiinsa vaikuttavina ja toisistaan vaikuttuvina prosessuaalisina ilmiöinä.

Paikan prosessuaalisuutta voidaan tarkastella sekä havaittavien että tulkinnallisten ominaisuuksien lävitse. Paikan fyysiset piirteet muovautuvat hitaasti ajan kuluessa, mutta ne voivat myös muuttua hyvin lyhyen aikavälin sisällä: Askeleet painavat hiljalleen polun metsään, yhdessä päivässä metsäkone on raivannut polkua reunustaneet puut. Myös paikkojen tulkinnalliset ominaisuudet, kuten kollektiivinen muisti ja mielikuvat, ovat jatkuvassa muutoksessa. Maantieteen ja ympäristökasvatuksen professori Sirpa Tani kuvaa tekstissään *Maantiede ja kuvien todellisuudet* (1997), kuinka paikat elävät muistimme suojuissa. Hän toteaa, että muistomme paikoista eivät kuitenkaan säily muuttumattomina vaan ne kerrostuvat ja muotoutuvat uudelleen muistelun kautta. Hän kuvaa, kuinka paikat ovat aina henkilö- ja tilannekohtaisia. Ne eivät tule koetuksi samanlaisina eri tilanteissa yhden kokijan, saati eri kokijoiden välillä. (Tani 1997, 212.) Lisäisin, että myös muutokset paikan käyttötarkoituksessa, omistajuudessa tai esimerkiksi etäisyys paikkaan voivat vaikuttaa mielikuvaan paikasta.

Ihminen siis jättää jälkiä ympäristöihinsä ja vastavuoroisesti ympäristöt jättävät jälkensä ihmiseen. On kuitenkin kenties helpompi käsittää, millä tavoin ihminen vaikuttaa ympäristöönsä kuin toisinpäin. Uskon tämän johtuvan siitä, että paikat vaikuttavat ihmiseen kehollisella, herkästi sanoja karkaavalla tasolla. Forssin keskustele tekstissään rakennettujen ympäristöjen ja ihmisen välisestä suhteesta filosofi Edward S. Casey'n kanssa. Forssin siteeraa Casey'n sanoja, joiden mukaan ”rakennetut paikat ovat ruumiimme jatkeita” ja jatkaa referoimalla Casey'n ajatuksia edelliseen liittyen seuraavasti:

Hän korostaa, että meillä on taipumus identifioida itsemme niihin paikkoihin, joissa asumme, ja koska merkittävä osa identiteettiämme riippuu ruumiillisesta muodostamme, on suorastaan luonnollista olettaa, että rakenteiltaan fyysiset asuinpaikat muistuttavat tietyiltä peruspuitteiltaan omia materiaalisia ruumiitamme. Casey huomauttaa kuitenkin, että tämä suhde on tietyllä tavalla vuorovaikutteinen: asuinpaikkamme eivät ainoastaan muovaudu meidän mukaamme, vaan myös me omaksumme joitakin niiden ominaisuuksia.

(Casey Forssin 2010, 59 mukaan.)

Kuten todettua, on haastava eritellä, millaisia nämä ympäristöömme liittyvät vuorovaikutussuhteet ovat. Paikkojen ominaisuudet ohjaavat kuitenkin toimintaamme ja muovaavat siten käsityksiämme itsestämme ja maailmasta. Esimerkiksi tilojen sukupuolittaminen sekä kertoo että vaikuttaa siihen, miten sukupuoli rakentuu ja ymmärretään yhteiskunnassa, kuten yhteiskunta- ja maantieteilijä Doreen Massey kirjoittaa teoksessaan *Space, Place and Gender* (1994).

Topobiografian näkökulmasta olennaista on ymmärtää, että minuuden kokemus rakentuu muistojen pohjalta ja ”muisti on paitsi ajan, myös paikan asia, onhan ihmisen elämä aina jossain elämistä” (Karjalainen 2006, 88). Emme voi siis hahmottaa elämäämme taakse- tai eteenpäin sijoittamatta muistojamme tai haaveitamme erilaisiin tapahtumapaikkoihin. Muistot ovat siis väistämättä kiinni materiaalisessa todellisuudessa, joten voidaan todeta, että elämämme paikat vaikuttavat olennaisesti minuuden muodostumiseen.

Topofilia on maantieteilijä Yi-Fu Tuanin teoksen *Topophilia* (1990) myötä laajempaan tietoisuuteen tullut käsite, joka kuvaa ihmisen ja paikan välistä tunnepitoista sidosta. Teoksessaan Tuan tutkii ihmisen paikkasuhdetta tunnesiteen ja paikkaan kiinnittymisen näkökulmista. Termi rakentuu seuraavista sanoista:

topos + philia: paikka + kiintymys, ystävän rakkaus (YourDictionary 2024).

Kun käsite puretaan sanoiksi, avautuu samalla, millaisena topofilia hahmottaa ihmisen ja paikan välisen tunnesiteen: Se rinnastuu ystävien väliseen rakkauteen ja kiintymykseen. Tuanin ajattelussa kiintymys paikkaan tapahtuu niin suhteessa sen aineellisiin kuin sosiaalisiin ominaisuuksiin ja on luonteeltaan sekä henkilökohtaista, että kollektiivisella tasolla tapahtuvaa. Topofilia korostaa positiivista paikkaan kiinnittymistä. Humanistisen maantieteen tutkimuksessa käytetään myös muita merkitykseltään topofiliaa lähenteleviä termejä, kuten *paikkakiintymys* ja *paikkaan kuuluminen*. (Tuan 1990, 30–32.)

Kuten todettua, Forss tarkastelee Casey'n jalanjäljissä paikkaa fenomenologisesta näkökulmasta, josta käsin paikkaan kiintymisessä korostuu sen ruumiillinen ja kokemuksellinen puoli. Yksilö lähestyy paikkaa oman ruumiillisuutensa lävitse ja siten kiintymyksen muodostuminen tapahtuu sen kautta. Forss tiivistääkin osuvasti, kuinka ”Yi-Fu Tuanille paikka on ihmisen persoonan jatke, Caseyille ihmisen ruumiin” (Forss 2010, 55–56).

Paikkaan kiinnittymisen ja kiintymisen, esimerkiksi asuinalueeseen kotiutumisen, on tutkittu vahvistavan vastuuntuntoa ja halua huolehtia kyseisestä ympäristöstä (Relph 2008, 38). Casey'n kirjoittaa ”me huolehdimme paikoista aivan kuten ihmisistä - jopa siten, että voimme sanoa huolenpidon kuuluvan paikkoihin” (Casey Forssin 2010, 60 mukaan). Tuan tarkastelee tätä paikkaan kohdistuvan kiintymisen ja huolenpidon välistä yhteyttä suuressa mittakaavassa, ympäristöongelmien kontekstissa. Hän väittää ympäristöongelmien olevan lopulta ihmisen ongelmia ja siten ratkaisu niihin löytyy siitä, että ihmisiä autetaan ymmärtämään paremmin itseään. Tuan lähestyy paikkaan kiinnittymistä tutkimalla, miten yksilön ympäristöön kohdistamat arvot ja asenteet rakentuvat. Näiden tutkiminen voi auttaa yksilöä ymmärtämään paremmin itseään ja

suhdettaan paikkoihin, mikä tulee näkyväksi yksilön ympäristöön kohdistamassa toiminnassa. (Tuan 1990, 1.)

Seuraavassa luvussa siirrän esittelemäni humanistisen maantieteen käsitteet ja ajatukset ihmisen ja paikkojen välisestä suhteesta lavastamisen kontekstiin. Tarkastelen, kuinka eletyt paikat tihkuvat lavastuksen materiaalisuuteen. Maantieteelliset paikat eivät itsessään siirry näyttämölle, mutta materiaalien välityksellä nämä maisemat tulevat osaksi teosta eräänlaisina kaikuina, tuntumina ja jälkinä.

KIERTYVÄ MATERIAALI

Koen lavastuksellisen ajattelun tulevan näkyväksi materiaalistien elementtien kautta. Kuten todettua, lavastajana koen tutkivani ihmisen ja materiaalin välistä vuorovaikutusta tilasuunnittelun keinoin. Suunnittelemani tilat rakentuvat sekä havaittavista että tulkinnallisista ominaisuuksista. Aistien kautta havaittavia tekijöitä ovat fyysiset lavaste-elementit ja esitystilän piirteet. Tulkinnallisia ominaisuuksia voivat puolestaan olla esimerkiksi esitystilän kantama historia tai sen institutionaalinen konteksti. Forss kuvaa, kuinka ”havaittavat ominaisuudet ikään kuin johdattavat meidät tulkinnallisten ominaisuuksien piiriin”. Hän jatkaa toteamalla, että ”paikan kokemisessa aistein havaittavat elementit eivät kuitenkaan aina ole reitti tulkinnallisiin ominaisuuksiin; esimerkiksi paikan tunnelma aistitaan yleensä jo ennen tunnelmaa muodostavia, tilassa läsnä olevia yksittäisiä konkreettisia olioita”. (Forss 2010, 79–80.) Tilan kokemiseen vaikuttavat siis sen aineelliset ja tulkinnalliset ominaisuudet sekä, miten nämä ovat suhteessa esityksen muihin osa-alueisiin.

Tässä luvussa kartoitan yhteyksiä esittelemieni käsitteiden, topobiografia ja topofilia, ja lavastamisen materiaalisuuden välille. Ensimmäisessä alaluvussa, *Lavastamisesta katoavien maisemien ääressä*, tutkin työväliseeni materiaalisuuden ympärillä olevaa tunnemaastoa. *Materiaalit vuotavat* käsittelee materiaalia verkostomaisena ilmiönä ja pohtii kontekstin vaikutusta siihen, millaisia merkityksiä, mielikuvia ja tunteita materiaaliin liittyy. Lopuksi kirjoitan, alaluvun nimen mukaisesti, materiaaliin kohdistuvasta *empatiasta*.

Lavastamisesta katoavien maisemien ääressä

Junassa Roi - Hki

Toistaiseksi olen aina palannut jouluksi Rovaniemelle. Yleensä toisena päivänä saapumisesta käydään keskustassa kävelyllä katsomassa, mitkä liiketilat ovat tyhjentyneet, mihin on noussut uusi hotelli ja missä ikkunoissa palaa edelleen valo. Kotikaupungin muuttuminen muistuttaa minua siitä, miten ajalliset etäisyydet minussa venyvät.

Ote muistiinpanoista, joulukuu 2023

Kirjoitusprosessin aikana tutustun pintapuolisesti ympäristöfilosofi Glenn Albrechtin luomaan käsitteeseen *solastagia*. Uudissana rakentuu latinankielisistä sanoista *solacium*: lohtu ja *-algia*: kärsimys, suru. Termi tarkoittaa emotionaalista ja eksistentiaalista ahdistusta ja ikävää, jotka juontuvat ilmastonmuutoksen aiheuttaman muutokseen ympäristössämme. Albrecht itse kuvaa *solastagiaa* koti-ikäväksi, jota tunnemme, vaikka olemme vielä kotona. (Albrecht 2015.) Löydän käsitteestä jotain olennaisen tuntuista etsiessäni sanoja kuvaamaan tunteita, jotka vuotavat lavastamisen materiaalisuuden ja ilmastokriisin vaikutuksesta muuttuvien maisemien välillä.

Luvun alkuun sijoittamani sitaatti on ote muistiinpanoistani ajalta, jolloin opinnäytteen kirjoittaminen on tuntunut tomuiselta ja työläältä. Tuossa hetkessä, matkalla kodista kotiin, tunsin kuitenkin merkityksellisyyttä valitsemastani aihepiiristä. Merkityksellisyydentunne paikantuu haikeuden värittämään olotilaan, jonka kotikaupunkini muuttuminen oli minussa saanut aikaan: Kulkiessani muuten hiljaisessa katukuvassa, ohitseni ajaa jono turistibusseja. Vastaan tulee ihmisjoukko, jonka jäsenet vetävät perässään matkalaukkuja hangessa. Lumi pakkaantuu pienten renkaiden ja laukun pohjan väliin tehden etenemisestä vaivalloista. Minut valtaa outo olo. Massaturismi ja sen tuomat muutokset eivät sovi muistojeni maisemaan. Rovaniemi on itselleni elämäkerrallisissa merkityksissä tiivis ja tunnen kiintymystä sen oikoreitteihin ja salapaikkoihin, joutomaihin ja takapihoihin. Tuo kiintymys tulee pintaan kaipauksena jatkumolle ja jonkinlaiselle, kenties itsekeskeiselle, muuttumattomuudelle. Kaupungin muuttuminen piirtää minussa esiin *solastagian* kaltaista ympäristöön kohdistuvaa koti-

ikävää. Katson kuvaani ikkunasta ja mietin, onko tuo ikävä pohjimmiltaan sitä, etten itse enää asetu maisemaan.

Vaikka solastagia merkitsee juuri ilmastonmuutoksesta aiheutuvaa ympäristösurua, konkretisoi kuvaamani kokemus Rovaniemestä sen kuvaamaa koti-ikävän tunnetta minulle. Oman elämän mittakaavassa havaittava ja oman kehon kautta tuntuva kokemus antaa muodon tunteelle, joka liittyy laajempaan huoleen maisemien katoamisesta ilmastokriisin vaikutuksesta. Taide ei ole irrallaan ympäröivästä todellisuudesta, vaan siitä versoavaa ja siihen yhteyksiä luovaa. Oman työskentelyni kontekstissa suru elinympäristöjen tuhoutumisesta kiertyy muun muassa lavastamisen materiaalisuuden ympärille. Löydän itseni asettamasta vastakkain todellisuuden ja näyttämön maisemat: Miten luoda uusia maailmoja lavastamisen keinoin näyttämölle, kun elämäni todelliset ympäristöt katoavat? Vaikka tunnistan vastakkainasettelun olevan varsin suoraviivainen, tiivistyy siinä kuitenkin jotain olennaista tunnemaastosta, josta käsin koen tarpeelliseksi kirjoittaa tätä opinnäytettä. Kiintymykseni topobiografisesti itselleni merkityksellisiä paikkoja kohtaan heijastuu lavastamisen aineellisuuteen liittyviin tunteisiin ja ajatuksiin.

Materiaalit vuotavat

Opintojeni aikana olen harjoitellut ymmärtämään ja hyödyntämään kontekstien merkitystä esityssuunnittelussa. Näyttämölle asetettuja elementtejä tarkastellaan aina suhteessa toisiinsa, sekä näyttämön ulkopuolisiin tekijöihin. Esitystilanne toimii jaettuna kuvittelun tilana, jossa näyttämöllä oleviin asioihin kiinnittyy vaihtuvia merkityksiä, assosiaatioita ja tunteita.

Skenografi Milla Martikainen kuvaa yhdessä valosuunnittelija Meri Ekolan kanssa kirjoittamassaan tekstissä *A Conversation on Sustainable Practices between Two Designers* (2023) käsittävänsä näyttämön suhteiden verkkona. Tällä hän tarkoittaa, että myös näyttämön ulkopuolelle jäävät asiat, kuten fyysisten materiaalien tuottamisen prosessit, valuvat väistämättä osaksi näyttämön estetiikkaa ja tulkintaa. Tämän ajatuksen pohjalta Martikainen kysyy, minne kaikkialle ja mihin etäisyyksiin esitys voikaan luoda

yhteyksiä. (Martikainen 2023, 204.) Mielikuva näyttämöstä erilaisiin ääriin kurottelevana ilmiönä asettuu heijastuspinnaksi mietteilleni topobiografian, topofilian ja lavastamisen materiaalisuuden välisyyksistä.

Lähestyessäni näyttämöä Martikaisen ehdottamana suhteiden verkkona, se alkaa hahmottua erilaisten prosessien leikkauspisteenä. Lavastuksen materiaalien näkökulmasta tämä prosessuaalisuus ilmenee esimerkiksi siten, että aika näyttämöllä on vain lyhyt osa niiden elinkaaresta. Materiaali lainaa olomuotoaan vain hetkeksi esityksen käyttöön. Esitystaide onkin muodoltaan väliaikaista, mutta siinä mahdollisesti käytetyt fyysiset materiaalit puolestaan ovat ikuisesti kierrossa. Kuten Martikainen kirjoittaa, materiaalien tuottamisen prosessi tulee osaksi näyttämön estetiikkaa ja sisältöä (Martikainen 2023, 204). Lisäisin, että myös elinkaaren vielä tuntematon osa, materiaalin elämä esityksen jälkeen, kutoutuu osaksi näyttämön merkitysten verkkoa.

Lavastajana koen olennaiseksi pysähtyä havainnoimaan, millaisena materiaalit minulle työprosessin eri vaiheissa näyttäytyvät. Arkkitehti ja kirjoittaja Ella Müller sekä äänitaiteilija Olli Aarni pohtivat yhteistyössään *Jätetila* (2023), milloin rakennukset muuttuvat jätteeksi. Teoksen kuvaustekstissä jäte määritellään ”aineeksi tai esineeksi, jonka sen haltija on poistanut tai aikoo poistaa käytöstä taikka on velvollinen poistamaan käytöstä”. Müller ja Aarni kysyvät, muuttuuko purettava rakennus jätteeksi, kun sille langetetaan purkutuomio, sen ollessa purettu osiin vai jo silloin, kun sen olemassaolon arvoa tai tarpeellisuutta aletaan kyseenalaistaa. (Müller & Aarni 2023.) Teosta kuunnellessani mietin, miten nämä samat kysymykset asettuvat suhteessa materiaaleihin lavastamisen prosessissa. Lavastus on aina väliaikaista ja suunnitellessani otan huomioon materiaalin elinkaaren esityskauden jälkeen. Siten en haluaisi nähdä mitään lavastuksen materiaaleista jätteenä, mutta toisaalta en ole tähän mennessä suunnitellut yhtään lavastusta, jonka kaikki materiaalit olisivat päätyneet jatkokäyttöön.

Topobiografian ja topofilian näkökulmista tarkasteltuna lavastuksen materiaalisuus hapuilee merkityssuhteita yksilölle elämäkerrallisesti ja emotionaalisesti merkityksellisistä paikoista. Tätä vuorovaikutusta voidaan lähestyä esityksen kokijan näkökulmasta. Tällöin tarkastelun kohteeksi asettuu, mitä assosiaatioita ja tulkintoja näyttämön materiaalit synnyttävät suhteessa kokijan elämäkokemuksesta käsin.

Opinnäytteeni kontekstissa pohdin todellisten maisemien ja lavastuksen materiaalisuuden yhteyksiä suunnittelijan positiosta. Esityksen ja sen ulkopuolelle jäävän todellisuuden liitoksista vuotaa esimerkiksi estetiikkaan ja suunnittelun arvoihin liittyviä kysymyksiä:

Miten topobiografisesti merkitykselliset paikat näkyvät suunnittelijan tavassa käyttää materiaaleja? Millaiset materiaalit tämä kokee itselleen ominaisiksi? Ovatko tietyt materiaalit puolestaan vieraita tai luotaantyöntäviä? Millaisia merkityksiä ja tunnesiteitä materiaaleihin kiinnittyy, kun niitä tarkastellaan suhteessa yksilölle emotionaalisesti merkityksellisten paikkojen materiaalisuuteen? Kokeeko suunnittelija herkemmin empatiaa tiettyjä materiaaleja kohtaan?

Näiden kysymysten pohtimisesta syntyvät havainnot eivät välttämättä välity esityksen kokijalle. Koen tämän olevan kuitenkin olennaista oman suunnittelijuuden hahmottumisen ja muotoutumisen kannalta. Palaan tarkastelemaan muun muassa näitä kysymyksiä opinnäytteen taiteellista osuutta käsittelevässä luvussa *Kanijanikani*.

Empatiasta

Kokemukseni mukaan ihmisen toimintaa ohjaa tarve kokea merkityksellisyyttä. Yksi keino pyrkiä tähän on muodostaa merkityksellisiä suhteita ympäröivään todellisuuteen. Arkisessa elämässämme olemme tottuneet kohdistamaan huomiota ja huolenpitoa elollisiin olentoihin. Ihmisen selviytyminen ja hyvinvointi ovat riippuvaisia muista eliöistä. Vuorovaikutus esimerkiksi eläinten tai ihmisten kanssa on myös vastavuoroisempaa kuin ihmisen ja elottoman materian välillä. Kenties näistä syistä keskitymme usein tarkastelemaan juuri elollisiin olentoihin kohdistamaamme kiintymystä ja siten suuntaamaan empatiaa ja huolenpitoa näitä kohtaan.

Ihminen on kuitenkin tärkeässä vuorovaikutussuhteessa myös tätä ympäröivän elottoman materian kanssa. Esimerkiksi koti antaa meille intiimiä suojaa ja rauhaa, ja erilaiset esineet mahdollistavat jokapäiväisen elämämme toimintoja. Materia vastaa myös tunteisiimme. Koti tuo lohtua raskaan jälkeen ja jokin tietty vaate saa olon tuntumaan

hyvältä. Esineet ja asiat eivät kuitenkaan vain yksisuuntaisesti palvele ihmisen tarpeita, vaan vastavuoroisesti tarvitsevat huolenpitoa ja hoivaa. Rakennukset eivät säily asumiskuntoisina ilman jatkuvaa ylläpitoa. Päivän päätteeksi laitamme puhelimen lataukseen ja asetamme villaneuleen tuulettumaan yön yli parvekkeelle. Voisikin ajatella, että elottomaan materiaaliin kohdistuva huolenpito on myös hoivaa ja välittämistä yksilöä itseään kohtaan. Ajattelenkin, että luodessamme merkityksellisiä, hoivaavia suhteita elottomaan ympäristöön, hoidamme samalla omaa sisäisyyttämme.

Lavastajana koen osaksi työnkuvaani huomioida ja myöskin toteuttaa lavastuksen materiaaleihin kohdistuvaa huolenpitoa. Tässä alaluvussa käsitelen materiaaliin kohdistuvaa kiintymystä ja empatiantunnetta, joka ilmenee konkreettisesti huolellisuutena ja huolenpitona materiaalia kohtaan. Tarkastelen huolellisuutta ja huolenpitoa tarkemmin opinnäytteen seuraavassa luvussa.

Yksilön kyky kuvitella itsensä toisen olion asemaan on pohja empatian kokemiselle. Tanssipedagogiikan professori Eeva Anttila kirjoittaa empatiasta Teatterikorkeakoulun opetusmateriaalissa *Ihmis- ja oppimiskäsitykset taideopetuksessa: Kehontietoisuus ja sosiaalinen tietoisuus* (2017). Hän toteaa ihmisen olevan yhteydessä ympäristöönsä kehonsa välityksellä, mistä johtuen vuorovaikutus muiden olioiden kanssa on sidoksissa kehollisuuteemme. Empatiantunne perustuu osaltaan aivojemme peilisolujärjestelmään. Myös empatiasoluiksi kutsutut peilisolut reagoivat esimerkiksi ihmisen liikkuaessa, tarkastellessa toisen liikettä sekä tämän kuvitellessa liikkuvansa. Järjestelmän ansiosta pystymme tuntemaan kehollista samaistumista toiseen sekä tunnistamaan ja tulkitsemaan esimerkiksi ilmeitä ja eleitä. (Anttila 2017, luku 6.)

Peilisolujärjestelmä mahdollistaa siis sen, että ihminen kykenee kokemaan oman kehonsa kautta muiden olioiden tuntemuksia. Kehomme asettaa kuitenkin myös rajat sille, mitä voimme kokea. Meidän ei ole mahdollista nähdä pimeässä kuten kissaeläimet tai havainnoida ympäristöämme samasta kokoperspektiivistä kuin hyönteiset. Kykymme kuvitella voi kuitenkin auttaa meitä samaistumaan ja siten tuntemaan empatiaa muita eliöitä ja elottomia olioita kohtaan. Kun vedämme selkeitä rajoja itsen ja muiden välille, rakennamme esteitä muunlaisten olemisen muotojen kuvittelulle ja siten kyvyillemme

tuntea empatiaa. Tällaisten rajojen häivyttäminen näyttäytyykin tärkeänä kaiken inhimillisen toiminnan, mutta myös lavastamisen materiaalisuhteen tarkastelun, kannalta.

Fenomenologisen ajattelun mukaan yksilö lähestyy maailmaa ja sen paikkoja oman ruumiillisuutensa lävitse. Yksilö kokee ruumiinsa kautta samaistumista paikan ominaisuuksiin, kuten etäisyyksiin tai tunnelmiin. Ahdas huone voi tuntua kehossa niin turvalliselta kuin ahdistavaltakin. Hautausmaan harras vire tuntuu painona ja rauhana kehossa. Kiintymys paikkoja kohtaan perustuu siis keholliseen kokemukseen paikassa elämisestä. Suhteessa lavastamisen materiaalisuuteen pohdin, voiko kehollinen samaistuminen, kiintymys ja empatia elämismailman paikkoja kohtaan välittyä materiaaliin kohdistuvaan tunnemaastoon. Voivatko kehossa asuvat, eletyt maisemat heijastua empatian kokemuksena materiaalia kohtaan?

KANIJANIKANI

Opinnäytteen viimeisessä luvussa käsittelen opinnäytteen taiteellista osiota, lavastussuunniteluani esitykseen *Kanijanikani*. Kuvaan aluksi lyhyesti esityksen prosessia yleisellä tasolla, minkä jälkeen reflektoin työskentelystä nousseita havaintoja kirjallisen osion teemoja vasten. Alaluvussa *LÖYTÖRETKIÄ / Materiaalit kuljettavat ajattelua* tarkastelen, miten löydetty ja valitut materiaalit vaikuttivat lavastuksellisten ideoiden kehittymiseen. Alaluku *KATKOVIIVOJA / Materiaalit keskustelevat* pohtii, millaisia merkityksiä ja tunteita lavastusta varten hankkimani puumateriaaliin liittyy, kun tarkastelen sitä suhteessa elämäni metsiin. Lopuksi alaluvussa *VETIKÖSSÄ / Huolenpidosta, huolellisuudesta ja ehtymisestä* kirjoitan prosessin aikana kasaantuneen väsymyksen vaikutuksesta kykyyni olla huolellinen ja huolta pitävä.

KARTAN REUNAT / Taiteellisen osion perustiedot

Opinnäytteen taiteellisena osuutena toimin lavastajan roolissa Teatterikorkeakoulun ja Teatteri Vanha Jukon yhteistuotantona toteutetussa esityksessä *Kanijanikani*. Teos sai ensi-iltansa 12.4.2024 Vanha Jukon tiloissa Lahdessa. Lisäkseni produktion työryhmän muodostivat ohjaaja Otto Nyberg, pukusuunnittelija Ella Snellman, valosuunnittelija Katinka Ebbe, äänisuunnittelija Pauli Kotilainen sekä esiintyjät Juhana Hurme, Heikki Nousiainen, Katriina Lilienkampf ja Miika Suonperä. Näytelmäteksti on Mikael Karkkosen kirjoittama.

Oma työskentelyprosessini käynnistyi keväällä 2023, kun ohjaaja kysyi minua osaksi työryhmää. Näytelmäteksti valmistui syksyllä 2023, minkä jälkeen vietimme viikon ennakkosuunnittelun parissa yhdessä suunnittelijoiden ja ohjaajan kanssa. Yhteisen työskentelyjakson jälkeen kullakin oli aikaa työskennellä itsenäisesti oman osa-alueensa parissa. Kokoonnuimme jatkamaan työskentelyä yhdessä keväällä 2024. Harjoituskausi tapahtui puoliksi Teatterikorkeakoulun, puoliksi Vanha Jukon tiloissa. Tämä jako muodostui määrittämään vahvasti sitä, millaiseksi materiaalien kanssa työskentelyni muotoutui.

Lopullisen esityksen kesto oli noin kaksi tuntia sisältäen väliajan, ja esityksen väliajalla tapahtui lavastevaihto. Esityksen ensimmäisellä puoliajalla liikuttiin erilaisissa urbaaneissa elinympäristöissä: toimistossa, minigolfradalla, baarissa ja asunnoissa. Toisen puoliajan tapahtumat sijoituivat yhteen tapahtumapaikkaan, mökille. Suunnittelussa minua kiinnosti luoda kaksi selkeää, toisistaan eroavaa tilallista perusratkaisua. Halusin tutkia näyttämön viitteellisyyttä: Millä elementeillä saa luotua tietynlaisen vaikutelman? Mikä riittää? Miten samat materiaalit taipuvat ilmentämään keskenään esityksen eri tunteisia maailmoja.

Kuva 1

LÖYTÖRETKIÄ / Materiaalit kuljettavat ajattelua

Lavastussunnittelussa minua viehättää, kuinka sen prosessi sisältää erilaisia ajattelun ja työskentelyn muotoja. Prosessissa vuorottelevat niin intuitiivinen, hapuileva ja kokeilemisesta löytyvä tietäminen kuin myös analyttinen, esimerkiksi alan sanastoa ja teoriaa käyttävä, pohdinta Lopulta oma ja työryhmän kanssa jaettu tilallinen ajattelu konkretisoituu erilaisten materiaalistien valintojen kautta.

Seuraavaksi tarkastelen *Kanijanikanin* lavastusta topobiografisena karttana. Pohdin, miten itselleni elämäkerrallisesti ja emotionaalisesti merkitykselliset paikat vuotavat lavastuksen tila- ja materiaaliratkaisuihin. Kuten todettua, koen tilasuunnittelun pohjautuvan osaltaan hiljaiseen tietoon ja intuitioon, mistä johtuen on haastava hahmottaa yhteyksiä valintojen ja sanattoman tiedon välillä. Kuvailen kuitenkin joidenkin esimerkkien kautta, miten koen elämäni maisemien välittyneen *Kanijanikanin* näyttämölle.

Suunnitteluprosessin alussa tein päätöksen hyödyntää mahdollisimman pitkälle Teatterikorkeakoululta jo löytyviä materiaaleja. Käynnistääkseni työskentelyn tutkin läpi koulun jo varsin tutuksi käyneitä varastotiloja. Hyllyvälejä ja käytäviä koluessani, kartalla vielä haaleana erottuvat ideat alkoivat saada pintoja ja ääriviivoja.

Arkkitehti Juhani Pallasmaa käsittelee teoksessaan *Ajatteleva käsi: arkkitehtuurin eksistentiaalinen ja ruumiillinen viisaus* (2017) piirtämistä toimintana, jossa taiteilija oman kehonsa toiminnan kautta antaa muodon aineettomille ideoille. Pallasmaa kirjoittaa, kuinka itse asiassa englannin kielen sana *draw* “viittaa piirtämiseen keinona vetää esiin, paljastaa ja konkretisoida sisäisiä, mielellisiä kuvia ja tunteita yhtä lailla kuin tallentaa ulkoista maailmaa”. (Pallasmaa 2017, 61.) Materiaalien valitseminen ja niiden kanssa työskentely rinnastuu tähän Pallasmaan ajatukseen. Hypistellessäni materiaaleja, ihoni pintaan tihkuu muistojen erilaisia tuntuja ja tunnelmia, joiden pohjalta teen valintoja.

Löydän alahyllyltä laiskasti rullatun, nuutuneen oloisen vaalean messumaton. Hankin sen lattiamateriaaliksi edelliseen produktioon ja mietin jo tuolloin haluavani käyttää sitä lopputyössäni. Muistan imuroineeni mattoa sääntillisesti ennen ja jälkeen esityksien ja kun ensi-illassa yleisö jäi kiittämään työryhmää esitystilaan, mietin, kuinka saisin heidät ulkokenkineen pois maton päältä. Kohdatessani maton jälleen, havaitsin, kuinka tiiviisti muistot tuolloisesta esitysprosessista kiinnittyivät sen siisteydestä huolehtimiseen.

Ote muistiinpanoista, tammikuu 2024

Esityksen ensimmäinen puoliaika käsitteli muun muassa työntekoa ja suorituskeskeistä yhteiskuntaa. Kuten mainittua, tekstin tapahtumat sijoittuvat toimistomaailmaan. Löytämäni maton materiaali alkoi piirtää mielessäni yhteyksiä aikaan, jolloin työskentelin eri mittaisissa jaksoissa siivousalalla. Siivouskohteeni olivat vaihtelevia, mutta niitä yhdisti se, että ne olivat toisten ihmisten työpaikkoja. Siivoojan asussa asetuin näissä ympäristöissä outoon välimaastoon: En kuulunut kohteen työyhteisöön ja minua harvoin edes tervehdittiin. Siivotessani tiloja, kuten toimistoja, pääsin kuitenkin intiimille

etäisyydelle ihmisiä ja työkulttuuria. Koska työ oli fyysistä ja työajat epäsäännöllisiä, muistoni siivoamisen ympärillä ovat kehollisia. Lavastusta suunnitellessani mietin siivoustyön tehostettuja työjärjestyksiä ja rutinoituneita kehonliikkeitä. Mietin illuusiota puhtaudesta ja pesuaineiden kaiken peittävää tuoksua. Mietin erilaisia julkisen tilan pintoja, joiden tärkeä ominaisuus on niiden helppo puhdistettavuus.

Kehollisuudestani nousevat muistot siivoamistani kohteista tulevat jollain tasolla osaksi lavastusta. Kenties ne konkretisoituivat vaaleina pintoina ja linjakkaina muotoina, jotka välittävät vaikutelman ympäristöstä, johon ei ole tarkoitus jäädä jälkiä ihmisestä. Suunnitteluprosessissa on mahdoton sanoa tyhjentävästi, mihin tehty valinta paikantuu.

Löytämäni materiaalit kuljettivat siis tilallisen idean kehittymistä. Materiaali, jota päädyin hankkimaan erikseen lavastusta varten, on puu. Seuraavassa alaluvussa tarkastelen, mitä merkityksiä ja tunteita sen materiaalisuuteen kiinnittyy, kun asetan sen vasten itselleni topobiografisesti merkittäviä metsiä.

Kuva 2

KATKOVIIVOJA / Materiaalit keskustelevat

Suoraa maantietä reunustavat puut. Äitini toteaa, että hänestä kaikkein kauneinta metsää on hyvin harvennettu mäntymetsää. Katson tasamittaista ja tasaisin välimatkoin kasvavaa puustoa ja muistelen joskus lukeneeni, että Suomen metsien pinta-alasta noin kolme prosenttia on täysin luonnontilaista (Jokiranta et al. 2019, 18). Ajatus saa jonkin muljahtamaan sisuksissa. Jätämme auton metsätielle ja jatkamme matkaa palstalle jalan.

Ote muistiinpanoista, maaliskuu 2023

Lapsuuttani ja nuoruuttani kuvittaa metsässä vietetty aika. Sormenpäissäni on tallessa tuntuma kylmän märistä marjamättäistä, rinnassa risusavotoista nouseva ärtymyksen kihelmä. Mielikuvani metsästä ovat sekä arkisia että kohotettuja, niin päällekkäisiä sumeita muistikuvia, kuin selkeitä yksittäisiä hetkiä.

Tässä alaluvussa pohdin, millaisia tunteita ja merkityksiä valitsemaani yksittäiseen lavastuksen materiaalin kiinnittyä, kun tarkastelen sitä topobiografisesti merkittävän paikan ja sen materiaalisuuden kautta. Mielikuvituksessani lavastuksessa käyttämäni puumateriaali kasvattaa juuria elämäni metsiin. Tietty metsä kirkastuu erityiseksi heijastuspinnaksi miettiessäni vanerin ja kertopuun elinkaarta: Noin kymmenen vuotta sitten olin istuttamassa metsää sukuni palstalla Pelkosenniemen Luirossa. Päivä toisensa jälkeen nostin muovisen taimikaukalon olalleni ja pudotin hentoja männyntaimia istutusputkea pitkin kuoppaan ja painelin maata tiiviimmin sen ympärille.

Suunnitteluprosessi etenee ryskyttävää tahtia ja tunnen painetta tehdä päätöksiä. Istun lavastamon toimistossa laskemassa seinärakenteisiin tarvittavan puumateriaalin määrää. Tuossa hetkessä puu näyttäytyy minulle numeroina, kertopuiden ja vanerien mittoina ja hintoina. Näyttämömestari tekee tilauksen samalla, kun mieleni on jo puoliksi ulkona toimistosta, matkalla hoitamaan seuraavaa tehtävää.

Seuraavana päivänä kuorma on ilmestynyt Teatterikorkeakoulun torille. Tilaamani puukappaleet on asetettu siisteihin nippuihin.

Ote muistiinpanoista, maaliskuu 2024

Piirrän mielessäni katkoviivan lavastuksessani käyttämäni puun ja kuvaamani metsän välille. Materiaali kurottaa esityksen rajojen istuttamiani puita kohti. Materiaalin alkuperällä ja sukuni metsällä ei konkreettisesti ole tekemistä keskenään. Niiden välisyyden äärelle pysähtyminen luo kuitenkin tilan hidastaa ja olla läsnä.

Kirjoitusprosessin aikana tutustun kuvataiteilija Mayumi Niiranen-Hisatomin teokseen *Elävä ryijy II* (2018 – 2021). Työ on osa taiteilijan vuonna 2014 alkanutta ja opinnäytteeni kirjoittamishetkellä edelleen jatkuvaa *Canvas project* -konseptia, jossa Niiranen-Hisatomi kasvattaa itse ryijypohjaan ja kiilapuihin käyttämänsä pellavan ja puun. Ryijynukka puolestaan on hänen kasvattamansa pellavan siemenkotia. Teoksen

elinkaareissa ryijy lopulta palautetaan takaisin maaperään, jossa se maatuu ja tulee siten jälleen osaksi ryijypohjaa. Niiranen-Hisatomin teos kysyy:

“Kuka on maalauksen tekijä?

Hän joka on maalannut kankaalle.

Hän joka on kutonut kankaan.

Hän joka on kehrännyt langan.

Hän joka on korjannut sadon.

Hän joka on kylvänyt siemenet.”

(Niiranen-Hisatomi 2021)

Teoksen konsepti ja tapa lähestyä materiaalia puhuttelee minua, kun taiteellisen lopputyön äärellä pohdin jälleen, miten suhtaudun lavastamisen materiaalisuuden tuottamaan ahdistukseen. Ihailen teoksesta huokuvaa kärsivällisyyttä ja hitautta. Miten tarkasti Niiranen-Hisatomi luultavasti tuntee kaan materiaalinsa ja millainen kiintymyssuhde siihen rakentuu. Oloni valahtaakin hieman epätodelliseksi ja häpeälliseksikin miettiessäni, miten iltapäivällä tilattu puukuorma on jo seuraavana päivänä käytössäni. Liki rajattomalta tuntuva käsiksi pääsy puun materiaalisuuteen häivyttää sen elinkaaren alkupään hidasta kasvuvaihetta. Tunnenkin tarvetta juurruttaa materiaalin ajallisuuden johonkin itselleni, itseni kautta käsitettävään.

Palasin istuttamaani metsään muutama vuosi sitten. Männyt olivat juuri ja juuri ohittaneet minut pituudessa. Honteloiden, nuorten mäntyjen fyysinen olemus muistutti minua istutusajan itsestäni, teini-ikäisen mielen- ja kehonmaisemasta. Hetken tunsin itsessäni, miltä tuntui olla vielä niin kovin kitukasvuinen.

Puran puuniput teatterin lattialle. Lajittelen keskenään samanlaiset kappaleet omiin pinoihinsa ja tunnen hetken tyytyväisyyttä eteeni laskeutuvasta järjestyksestä. Orgaaninen puu muodostaa erikokoisia kehikoita ja levyjä, tasalukuja ja suorita kulmia. Miten erilaisena puu näyttäytyykään tässä edessäni kuin muistelemassani metsässä.

Ote muistiinpanoista, maaliskuu 2023

VETIKÖSSÄ / Huolenpidosta, huolellisuudesta ja ehtymisestä

Opintojeni aikana olen toiminut lavastajana seitsemässä esittävän taiteen produktiossa, joista suurin osa on toteutunut Teatterikorkeakoulun tuotantoina. Työskentelytavat näiden teosten parissa ovat vaihdelleet prosessimuotoisesta ennakkosuunnittelun sisältävään, sekä näiden erilaisiin välimaastoihin. Kaikkia produktioita yhdistävänä tekijänä on kuitenkin toiminut kokemus kiireestä ja uupumuksen puolelle valuvasta väsymyksestä.

Tässä hetkessä, kirjoittaessani opinnäytteen kirjallista osiota, taiteellisen osion ensi-illasta ei ole ehtinyt kulua vielä viikkoakaan. Väsyneestä olostani käsin kirjoittaminen tuntuu yhtä aikaa vaikealta ja helpottavalta: Toisaalta toivoisin pystyvän ajattelemaan kirkkaammin sekä kirjoittamaan ja lukemaan pidempiä päiviä. Toisaalta jaksamisellani on selkeät rajat, joiden sisältä työskentelen. Kirjoitusprosessin sisällä oleminen näyttää tasapainoiluna itsestä huolehtimisen, ajallisten resurssien ja tekstiin sijoittamani huolellisuuden välillä. Nämä kolme tekijää nousevat pintaan myös purkaessani taiteellisen osuuden parissa työskentelyä. Tässä alaluvussa avaan havaintojani liittyen lavastuksen materiaalisuuteen liittyvään huolellisuuteen ja huolenpitoon.

Softboxin sisällä oleva lamppu räjähtää. Kuumat lasinsirpaleet putoavat läpi kankaasta ja sulattavat reikiä alla olevaan mattoon. Maton yleisilme on jo muutenkin nuhjuinen, sillä se kerää itseensä harmaata likaa teatterin lattioista. Kimalleverho alkaa antaa periksi siihen kohdistuvan rasituksen alla. Sen yksittäiset suikaleet putoilevat kuin hiukset, kun se lavastevaihdon yhteydessä yhä uudelleen otetaan pois ja asetetaan takaisin paikoilleen. Materiaalien kulumisen resonoi olotilani kanssa.

Ote muistiinpanoista, huhtikuu 2024

Tehtävän työn määrä asettuu paperille selkeänä listana. Päässäni tuon listan kohdat hajaavat kuitenkin pieniksi paloiksi. Hankin, valmistelen, toteutan, suunnittelen, korjaan, viimeistelen ja siivoan aina sopivan hetken koittaessa, eli vähän joka välissä. Päivät

teatterisalien seinien sisällä venyvät pitkiksi. Ensi-iltaa kohti kykyni joustaa, reagoida ja olla läsnä laskee. Mitä väsyneemmäksi tulen, sitä vähemmän jaksan olla huolellinen ja pitää huolta asioista.

Huoli katoavista maisemista kääntyy työskentelyssäni huolellisuudeksi ja huolenpidoksi lavastuksen materiaaleja kohtaan. Forss kirjoittaa, että tahto huolehtia elinympäristöstä ilmentävää pohjimmiltaan myös yksilön halua huolehtia itsestään. Pidämme paikoista huolta, jotta ne säilyisivät itsellemme sopivina ympäristöinä elää. Tämä ajatus pohjautuu jälleen Casey'n pohdintoihin asumisesta vuorovaikutteisena ja paikkaa vaalivana toimintana. Forss referoi hänen ajatteluaan seuraavasti:

”Casey puhuu etenkin asuinpaikkojen sisätiloihin kohdistuvasta huolenpidosta, mutta tämä sisätila ei suinkaan rajoitu asunnon sisäseiniin, lattioihin tai käytäviin: jotta voimme huolehtia paikan sisätilasta, meidän tulee huolehtia omasta sisimmästämme. Kyse on näiden sisätilojen vuoropuhelusta.”

(Forss 2010, 60)

Lavastuksen kontekstissa paikkoihin kohdistuvan huolenpidon heijastuminen yksilöihin yhdistyy työskentelyyn liittyvään hyvinvointiin. Huolehdittu työympäristö liittyy olennaisesti harjoittelun mielekkyyteen. Laajemmin ajateltuna, lavastuksen materiaaleista huolehtiminen linkittyy ekologiseen kestävyYTEEN ja siten pyrkimykseen säilyttää ympäristö eri eliöille asuttavana.

Poraan ruuvim toisensa perään ohueen vaneriin. Yritän saada materiaalia taipumaan vastoin sen omaa olemista. Puu kupruilee, kuten kaikki lavastuksen pinnat tuntuvat kupruilevan. Lopulta minä itse taivun ja katson pimeästä yleisöstä, miten valo ottaa kiinni vanerin laineisiin.

Ote muistiinpanoista, huhtikuu 2024

Kuten muistiinpanoissani kuvailen, harjoituskauden edetessä väsymykseni kasaantuu rinnakkain lavastuksen kulumisen kanssa. Koen rajan minun ja materiaalien välillä pehmenevän ja samaistun niiden rispaantuvaan, venyvään ja pölyttyvään olemukseen.

Pikkuhiljaa annan periksi tarpeelleni kiillottaa ja putsata. Tämä tuottaa minussa jonkinlaista iloa siitä, että osaan päästää irti minuun iskostuneesta mielikuvasta, jossa lavastuksen materiaalien täytyy näyttää käyttämättömiltä. Skenografi Helka Saariniemi kirjoittaa maisterin opinnäytteessään *Vyyhti limittyvästä lavastamisesta* (2023) lavastamiseen liittyvistä henkilökohtaisista kipupisteistään. Hän esittelee tekstissään idean *lavastajuuden aaveesta*. Aave edustaa lavastamiseen liittyvää ulkopuolista katsetta, konventioita ja näiden tuomia odotuksia ja mielikuvia hyvästä lavastuksesta. Lavastajuuden aave voi ajaa suunnittelijan tekemään ratkaisuja, jotka eivät välttämättä sovi yhteen esimerkiksi tämän arvojen ja tarpeiden kanssa. (Saariniemi 2023, 11.)

Prosessin edetessä mietin, kuinka paljon keskeneräisyyttä, kömpelyyttä ja epämääräisyyttä lavastuksessa voi olla ennen kuin sen yleisilme vaikuttaa epäsiistiltä tai viimeistelemättömältä. Lavastajuuden aave kulkee kannoillani ja muistuttaa hyvän lavastajan tekevän huolellista ja huoliteltua työtä. Haluaisin toki jaksaa olla huolellinen ja pitää huolta materiaaleista. Toisaalta haluan asettua poikkiteloin vasten ajatusta, ettei lavastuksessa saisi näkyä sen käyttö. Valitsen sallia elämisen jäljet materiaaleissa. Kenties mahdummekin samaan tilaan lavastajuuden aaveeni kanssa.

Asetun makaamaan näyttämön reunalle. Uloshengityksellä kehoni painuu tiiviimmin maton nukkaiseen pintaan ja lavastus kantaa hetken oloni painon.

LOPUKSI

Kirjoittaessani näitä opinnäytteeni päättäviä mietteitä, norun väsymystä. Sanat ovat ehtyneet edellisille sivuille ja sormenpäätäni tapailevat näppäimistön kirjaimia vain pyyhkiäkseen ne pian pois. Kuten luovissa prosesseissa kokemukseni mukaan usein käy, lähietäisyydeltä on vielä vaikea nähdä, mitä työskentely on itselle tarkoittanut ja antanut. Yritän kuitenkin vielä siristää silmiäni ja nähdä, mitä prosessi on merkinnyt ja mitä siitä kulkeutuu mukaani.

Opinnäytteeni on toiminut minulle tilana tutkia, mihin minuuden ääriin lavastussuunnittelu kytkeytyy. Olen saanut pohtia minua lavastussuunnittelussa alati kiinnostavaa sanoja ja tarkkarajaisuutta väistelevää hiljaista tietoa. Lavastaminen näyttäytyy eräänlaisena tilallisena omakuvana, jossa tiivistyvät suunnittelijan elämäkerrallisesti merkitykselliset paikat. Tämä havainto on toiminut keinona tarkastella omaa suunnittelijaidentiteettiään.

Kirjoittaminen on tehnyt mahdolliseksi herkistyä lavastamisen materiaalisuuden ja siitä kumpuavien ympäristötunteiden äärelle. Tunteiden paikantaminen elettyihin, minuuden muotoutumisen kannalta tärkeisiin maisemiin tuntuu merkitykselliseltä. Huoli elinympäristöjen katoamisesta muuntuu huolenpidoksi lavastamisen materiaalisuutta kohtaan. Seuraavaksi mietin, miten nämä pohdinnat mahdollisesti siirtyvät osaksi lavastamisen praktiikkani. Kirjoittamisen aikana kasvaneet ajatuksen juuret työntyvät syvemmälle multaani ja aika näyttää, mitä pintaan itää.

LÄHTEET

PAINETUT LÄHTEET

Ekola, Meri & Martikainen, Milla. 2023. "A Conversation on Sustainable Practices between Two Designers." Teoksessa *Sustainable choices – Potentials and Practices in Performance Design*, toim. Tomi Humalisto & Raisa Kilpeläinen, 197–218.

Helsinki: University of the Arts.

Forss, Anne-Mari. 2010. *Paikan estetiikka: Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Jokiranta, Antti & Juntti, Pekka & Ruohonen, Anna & Jenni Räinen. 2019. *Metsä meidän jälkeemme*. Helsinki: Like.

Karjalainen, Pauli Tapani. 2006. "Topobiografinen paikan tulkinta." Teoksessa *Paikka - Eletty, kuviteltu, kerrottu*, toim. Seppo Knuuttila, Pekka Laaksonen ja Ulla Piela, 83–92. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Karjalainen, Pauli Tapani. 2008. "Paikka, aika ja elämänkuva." Teoksessa *Ympäristö täynnä tarinoita – Kirjoituksia kuvien ja kertomusten kysymyksistä*, toim. Haapala, Arto & Virpi Kaukio, 83–92. Kuopio: Unipress.

Koivunen, Hannele. 1997. *Hiljainen tieto*. Keuruu: Otava.

Massey, Doreen. 1994. *Space, Place and Gender*, [E-kirja]. (Viitattu 10.12.2024).

Saatavilla: <https://uniarts.finna.fi/Record/uniarts.995183890906249?sid=4704187322>

Pallasmaa, Juhani. 2017. *Ajatteleva käsi: arkkitehtuurin eksistentiaalinen ja ruumiillinen viisaus*. Suom. Kirsi Heininen-Blomstedt. Helsinki: Ntamo.

Relph, Edward. 2008. *Place and placelessness*. London: Pion Limited.

Tani, Sirpa. 1997. ”Maantiede ja kuvien todellisuudet.” Teoksessa *Tila, paikka ja maisema - Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*, toim. Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela ja Sirpa Tani, 211–226. Tampere: Tammer-Paino.

SÄHKÖISET

Anttila, Eeva. 2017. *Ihmis- ja oppimiskäsitykset taideopetuksessa*. Taideyliopiston teatterikorkeakoulu. Haettu 28.04.2024. <https://disco.teak.fi/anttila/>.

Buttimer, Anne. 2001. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Haettu 25.04.2024. <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/humanistic-geography>.

Kenyon, Georgina. 2015. *Have you ever felt 'solastagia'?*. BBC-utissivusto. Haettu 12.02.2024. <https://www.bbc.com/future/article/20151030-have-you-ever-felt-solastalgia>.

Müller, Ella & Aarni, Olli. 2023. *Jätetila*. Mustekala-podcast. Haettu 15.02.2024. <https://mustekala.info/teemanumerot/materiaali-ja-huolellisuus-taiteen-prosesseissa/jatetila/>.

Saariniemi, Helka. 2023. *Vyyhti limittyvästä lavastamisesta*. Esittävien taiteiden lavastuksen maisterin kirjallinen opinnäytetyö, Teatterikorkeakoulu, Helsinki. Haettu 10.02.2024. https://taju.uniarts.fi/bitstream/handle/10024/7883/Saariniemi_Helka_2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Tieteen termipankki. 2021. Nimitys: minuus. Haettu 12.12.2023. <https://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:minuus>.

YourDictionary. 2024. Origin of Topophilia. Haettu 2.5.2024. <https://www.yourdictionary.com/topophilia>.

KUVAT

Kansikuvat Miina Kujala

Kuvat 1–2

Esityskuvia esityksestä Kanijanikani

Kuvat Mikko Kelloniemi

Muokkaus Miina Kujala

LIITTEET

Kanjanikani, pohjapiirustus lavaste-elementeistä tilassa.

Kanjanikani, esitystallenne, DVD-liite. 9.5.2024. Kesto 120 min.
Tallenne on arkistoitu ja löydettävissä Taideyliopiston Teatterikorkeakoulun arkistosta.

